

opgebouwd. Eerst is er een hoofdstuk over de Antieke Wereld waarin onder meer het oude Egypte, Babylonië, Griekenland en Rome aan de orde komen en daarna een hoofdstuk over de Middeleeuwen, waarin meerdere Europese landen de revue passeren. De rest van het boek is niet meer chronologisch; elk hoofdstuk behandelt de periode van na de Middeleeuwen tot de invoering van het metrieke stelsel. Voordat vanaf hoofdstuk 5 elke provincie apart wordt besproken, zijn er twee hoofdstukken die daarop inleiden. Hoofdstuk 3 bespreekt de staatkundige situatie en de handel en verder het fenomeen van de stad met diens gilden en wagen. Het vierde hoofdstuk tracht dan een algemeen beeld te geven van de wijze waarop het toezicht op de maten en gewichten was georganiseerd. In de hoofdstukken die aan een provincie zijn gewijd, wordt steeds de kern gevormd door een opsomming van de maten en gewichten die in een betreffende provincie — of in een stad daarbinnen of in een ander deel daarvan — werden gebruikt. De metrieke waarde wordt met een zekere marge van nauwkeurigheid gegeven; er wordt vermeld in welke onderdelen een dergelijke maat of dergelijk gewicht was verdeeld en de bron die is gebruikt. Ook is er, voor zover mogelijk, een namenlijst van de ijkers met de periode waarin zij hun functie uitoefenden. De verdere tekst dient om deze lijsten in hun context te plaatsen: een korte geschiedenis van de betreffende provincie, de organisatie van het bestuur en verdere relevante opmerkingen. Een laatste hoofdstuk is aan België gewijd.

Ik heb veel respect voor de kennis van de auteur over en proef zijn betrokkenheid bij de vroegere maten en gewichten. Het is te merken dat hij in zijn werkzame leven met het ijkwezen te maken heeft gehad. En dat het hem is tegengevallen hoeveel werk het schrijven van een dergelijk precisiewerk was, kan ik me erg goed voorstellen. Hij heeft onschatbaar veel kennis bij elkaar gebracht, waarvoor geldt dat, als hij die taak niet op zich had genomen, deze informatie, tenminste gedeeltelijk, verloren zou zijn gegaan. Wanneer men nu in een oude tekst een onbekende maat of achterhaald gewicht tegenkomt, dan kan het haast niet anders of in dit boek is daarover meer te vinden, waaronder de omrekening in een voor ons bekende maat of recent gewicht. Dan kunnen we ons tenminste een voorstelling maken over de orde van grootte van wat in die bron wordt medegedeeld.

Het boek zal, lijkt mij, onder meer als naslagwerk gaan fungeren, hoewel het daarvoor niet helemaal is toegerust. Een uitgekiende index wordt dan gemist, al zie ik wel in dat het maken van zo'n index niet simpel zal zijn, gezien de steeds terugkerende zelfde benamingen voor steeds weer een ander gewicht of een verschillende lengte. Het opzoeken via de inhoudsopgave zal in de meeste gevallen uitkomst brengen.

Het werk is geen academisch geschiedenisboek in de gebruikelijke zin van het woord. Daarvoor is onder meer het notenapparaat te onvolkomen. Verder wordt de staatkundige en economische context uiterst summier geschetst en is er nauwelijks aandacht voor het dynamische karakter daarvan in samenhang met de ontwikkelingen in de maten en de gewichten. De auteur zal ook niet de pretentie hebben gehad om een academisch geschiedenisboek over maten en gewichten te schrijven. Toekomstige gegadigden om dat wel te doen hebben aan dit boek een kostbare informatiebron.

Ida H. Stamhuis

J. Offermans, *De abdij Kloosterrade-Rolduc (1104-1830)* (Rotterdam: Millpress, 2003, 560 blz., €39,90, ISBN 90 5966 017 X).

In 2004 was het 900 jaar geleden dat de abdij Kloosterrade, later bekend als de abdij Rolduc,

gesticht werd. Om dit te gedenken, is er een nieuw boek verschenen over de geschiedenis van de abdij. De auteur had als doel een betrouwbaar verhaal te schrijven, niet zozeer een diepgravend wetenschappelijk betoog.

De geschiedenis van de abdij, die is gelegen op het grensgebied van Nederland, Duitsland en België, wordt in chronologische volgorde behandeld aan de hand van de abten die de abdij heeft gekend. De hoogte- en dieptepunten wisselen elkaar dus ook af. Door deze aanpak creëert de schrijver een logisch verhaal. Een nadeel is dat sommige hoofdstukken hetzelfde vertellen, alleen met andere hoofdrolspelers. Ook krijgt men geen duidelijk thematisch overzicht, iets wat mijns inziens bij dit onderzoek zeer goed mogelijk was geweest. De auteur staat bijvoorbeeld uitgebreid stil bij elke abtsverkiezing waarvan de gegevens bewaard zijn. Deze gegevens hadden mooi verwerkt kunnen worden in een tabel, waarin het voor de lezer duidelijk zou worden welke kloosterlingen op welke kandidaat hadden gestemd. Dit had weer goed gecombineerd kunnen worden met de herkomst van de stemgerechtigde kloosterlingen, zodat men de vraag had kunnen beantwoorden of de afkomst en nationaliteit van de kanunniken een belangrijke rol speelden bij de verkiezing van een nieuwe abt.

De auteur gaat enerzijds op sommige aspecten van de geschiedenis van de abdij uitgebreid in, anderzijds laat hij mogelijkheden liggen om bepaalde zaken nader toe te lichten. Hij merkt op dat de abdijkerk als enige in West-Europa is gewijd aan de Annunciatie, de aankondiging van de menswording van Christus. (23) De auteur gaat er niet verder op in waarom de keuze voor de kerkwijding op deze gebeurtenis is gevallen. Dat is jammer, zeker als deze wijding een uniek fenomeen is. Over de bouwgeschiedenis van de kerk is hij wel zeer uitvoerig, al stelt hijzelf dat dit een lastig hoofdstuk is. Dit had verhelderd kunnen worden door een duidelijke plattegrond van de kerk met legenda, in plaats van de tekening zonder legenda die er nu bij zit.

Het is jammer dat de auteur liever een betrouwbaar verhaal heeft willen schrijven dan een diepgravend wetenschappelijk betoog. Een wetenschappelijk betoog behoort toch ook betrouwbaar te zijn? Door zijn insteek is het verhaal wel goed te lezen en te volgen. De schrijver maakt vooral gebruik van het werk van abt Nicolaas Heyendal († mei 1733). Diens werk, *Continuatio Annalium Rodensium*, behelst de periode van 1158 tot zijn eigen tijd en is een vervolg op de *Annales Rodenses*, die de geschiedenis beschrijven vanaf de stichting van Kloosterrade in 1108 tot 1157. Daarnaast verwijst Offermans ook naar diverse oorkonden in het Rijksarchief Limburg, waar het archief van de abdij Kloosterrade bewaard wordt. Tot het jaar 1381 zijn deze uitgegeven in het onlangs verschenen *Oorkondenboek van de abdij Kloosterrade, 1108-1381*.

Volgens de titel gaat dit boek tot het jaar 1830. Op 1 september 1796 werd de abdij opgeheven door de Fransen, en pas in 1830 heeft men een nieuwe bestemming gevonden voor het enorme complex en werd het een klein-seminarie. Wat mij betreft had de geschiedenis hier op mogen houden. De auteur behandelt in zijn epiloog de geschiedenis van de voormalige abdij in vogelvlucht vanaf 1831 tot 2003. Voor mijn gevoel is dit misplaatst in dit boek, temeer daar er over de periode na 1831 al eerder betrouwbare publicaties zijn verschenen.

Kortom, het boek geeft een goed overzicht van de geschiedenis van de abdij tot 1830. Hoewel het geen diepgravend wetenschappelijk verhaal is geworden en de bronnen niet uitgesproken kritisch worden behandeld, is het boek een goed overzichtswerk. Hopelijk geeft het in de nabije toekomst een aanzet tot het onderzoeken van een aantal onderbelichte aspecten van deze abdij.

J. M. de Bruyn

J. Moes, D. J. Noordam, ed., *Macht, aanzien en welzijn. Nieuwelingen in het Leids stadsbestuur, 1200-1795* (Leidse historische reeks XVI; Leiden: Primavera pers, 2003, 83 blz., €12,50, ISBN 90 74310 98 2).

Geen stadsbestuur in Holland is grondiger onderzocht dan dat van Leiden. Vijf prosopografische studies verschaffen tezamen een bijna doorlopend beeld van het Leids patriciaat van de Middeleeuwen tot het eind van de achttiende eeuw. F. J. W. van Kan beschrijft in *Sleutels tot de macht* (1988) de ontwikkeling tot 1420. A. J. Brand schildert in *Over macht en overmacht* (1996) de evolutie van 1420 tot 1510. S. A. Lamet behandelt in *Men in government* (1979) de metamorfose van 1550 tot 1600. D. J. Noordam schetst in *Geringde buffels en heren van stand* (1994) met reuzenpassen de veranderingen van 1574 tot 1700. En M. Prak analyseert in *Gezeten burgers* (1985) minutieus het gezapig tijdperk van 1700 tot 1780. De vijf hebben hun bevindingen in dit boekje, de vrucht van een symposium uit 1997, kort samengevat, gedrapeerd om de vraag hoeveel ruimte het Leids stadsbestuur tot 1795 aan nieuwelingen bood. De inleiding poogt de bijdragen zoveel mogelijk onder één noemer te brengen en als één geheel te presenteren.

De inleiders beklemtonen de hoge mate van continuïteit in het Leids stadsbestuur. Er zou weinig ruimte voor nieuwelingen zijn geweest, zelfs niet tijdens de Opstand en de zeventiende-eeuwse wetsverzettingen. Gevestigde families hielden de touwtjes strak in handen en lieten maar een gering aantal nieuwelingen tot hun midden toe. De sleutel voor stijging op de sociale en politieke ladder was een huwelijk met een regentendochter. Deze conclusie wordt niet geheel geschraagd door de onderliggende studies. Het aantal nieuwelingen in het Leids stadsbestuur, waarvan de meeste uit de stad en de overige van elders afkomstig waren, blijkt in de loop van de tijd sterk te hebben gefluctueerd. Hun aantal verschilde van een hoog (onbekend) percentage tot 1420, 21% van 1420 tot 1510 en 6% van 1550 tot 1600 tot 80% van 1574 tot 1618 en 35% van 1700 tot 1780. De cijfers duiden op een aanzienlijke mate van vernieuwing. Van Kan en Brand komen voor de late Middeleeuwen tot dezelfde slotsom. Noordam kan voor de vroege zeventiende eeuw evenmin om die conclusie heen, maar beklemtoont dat de meeste nieuwelingen bewust werden gerecruteerd uit vrijgezellen of gehuwden zonder (mannelijke) kinderen en geen blijvende plaats in het stadsbestuur wisten te verwerven. Hoe het grote verschil in het aantal nieuwelingen tussen de jaren 1550-1600 en 1574-1618 moet worden verklaard blijft onduidelijk. De ene bladzijde meldt Lamet dat na de Opstand 25 van de 69 families op het kussen bleven zitten, de volgende dat in de jaren 1500-1588 maar 12 nieuwelingen toegang kregen tot het patriciaat (45/46). Noordam gaat ook niet in op de discrepantie tussen zijn cijfers en die van Lamet. Er wordt in het boekje trouwens wel meer nogal onzorgvuldig met cijfers omgesprongen. Diverse getallen in de samenvattende tabel 1 (10) kloppen niet. En Van Kan goochelt zo met elitegroepen en getallen dat men het spoor bijster raakt. (16)

De inleiders suggereren een eenheid van benadering die in de rest van het boekje vergeefs wordt gezocht. De auteurs hebben zich weinig van elkaar aangetrokken en zich in sterk uiteenlopende mate aan de hoofdvraag gehouden. M. Prak heeft die zelfs geheel genegeerd en gewoon de bevindingen van zijn dissertatie samengevat. Het boekje werpt daarom alleen een schemerlicht op de langetermijntoewijking van het Leids regentenpatriciaat. Toch worden enkele grote lijnen zichtbaar. Het meest opvallend zijn de verburgerlijking en professionalisering van het patriciaat. Een aanzienlijk deel van het Leids stadsbestuur bestond in de late Middeleeuwen uit ridderschappen en welgeborenen, die Van Kan en Brand merkwaardigerwijs zonder onderscheid te maken aanduiden als riddermatig en adellijk. Na 1500 kreeg het Leids patriciaat een burgerlijk karakter. Dat bleef na 1650 de overheersende trek; er was geen sprake van een aristocratiseringsproces. Tevens gingen de regenten zich, evenals elders, steeds meer